

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЯНІШЕВСЬКА ЗОЯ ВІКТОРІВНА

УДК (37. 018.1(460) + 37.013.74) (043.3)

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИКА СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ
В СУЧАСНІЙ ІСПАНІЇ

13.00.01- "Загальна педагогіка та історія педагогіки"

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському національному лінгвістичному університеті,

Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник доктор педагогічних наук, професор
Матвієнко Ольга Василівна,
Київський національний лінгвістичний університет,
професор кафедри педагогіки.

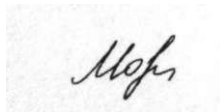
Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Десятов Тимофій Михайлович,
Міністерство освіти та науки України,
директор департаменту професійно-технічної освіти,
м. Київ;
кандидат педагогічних наук
Домніч Валентина Григорівна,
Міжрегіональна академія управління персоналом,
завідувач кафедри іноземних мов, м. Київ.

Захист відбудеться „21” березня 2008 р. о 14⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26. 001. 16 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: ОІОЗЗ, м. Київ, вул. Володимирська, 60, ауд. 314.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка (01033, м. Київ, вул. Володимирська, 58, ауд. 12).

Автореферат розісланий 20 лютого 2008 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.М. Москаленко

Актуальність та ступінь дослідженості теми. На сучасному етапі сімейна педагогіка - це галузь науки, що інтенсивно розвивається. У рамках процесу глобалізації країни усього світу все більше усвідомлюють значущість і цінність сім'ї та сімейного виховання. Конвенція ООН про права дитини передбачає сприяння, захист і підтримку цієї галузі. Про усвідомлення надзвичайної важливості сім'ї та родини як найпершого й найміцнішого осередку суспільства в сучасному мінливому світі свідчить також той факт, що у травні 2006 року в Києві відбувся XXII Міжнародний Конгрес Родини "Родина - спільнота любові".

Модернізація суспільних відносин у ХХ - на початку ХХІ століття значною мірою вплинула на функціонування сімей, їх склад, структуру, демографічну поведінку. Об'єктивні тенденції зміни шлюбно-сімейних відносин сприяли автономізації і нуклеаризації сім'ї. Суттєві зміни відбулися в поглядах людей на шлюб, сімейні стосунки, роль чоловіка та жінки.

Критичне вивчення теорії та досвіду зарубіжних країн з питань сімейного виховання необхідне з точки зору перспективи входження й інтеграції України до загальноєвропейського освітнього простору. Визначення перспектив розвитку сімейного виховання в Україні в контексті європейських і світових тенденцій повинно відбуватися за умови врахування особливостей нашого суспільства, тих специфічних завдань, які стоять перед сімейним вихованням в Україні на сучасному етапі, збереження та використання досягнень вітчизняної педагогічної думки, організаційних форм і методів, що склалися історично. Отже, ефективне використання зарубіжного досвіду передбачає адаптацію зарубіжних ідей і підходів до національної системи виховання, до вітчизняної культури в цілому.

Історіографія наукових досліджень проблем сімейного виховання свідчить про їх важливість на всіх етапах історичного розвитку і в усіх народів. Видатний чеський педагог Я.А. Коменський обґрунтував ідею "материнської школи", спираючись на досвід сімейного виховання. Спробу побудувати сімейну педагогіку як частину соціальної педагогіки здійснили світові класики Ф. Рабле і Ж.-Ж. Руссо. Відомий швейцарський педагог Й.Г. Песталотці створив "Книгу для матерів", узагальнивши досвід народної педагогіки.

Великий внесок у розробку проблем сімейного виховання зробили видатні вітчизняні вчені К.Д. Ушинський, С.Ф. Русова, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський, М.Г. Стельмахович, В.Г. Постовий, Т.О. Алексеєнко та інші. Саме К.Д. Ушинський, В.О. Сухомлинський, М.Г. Стельмахович дали обґрунтування сім'ї як важливого первинного природного осередку, де виховуються діти.

Вивчення системи сімейного виховання в Іспанії свідчить, що вона розвивалась і удосконалювалась відповідно стану іспанського суспільства.

Сучасна педагогічна культура іспанського народу виникла як результат цього розвитку. Час збагатив її найціннішими традиціями, які корисно вивчати і застосовувати всім іншим народам.

Серед іспанських мислителів, педагогів, письменників, чії погляди на цю проблему добре відомі у вітчизняних і зарубіжних колах, доцільно назвати М.Ф.Квінтіліана, Ісидора Севільського, Х.Л.Вівеса, М.Унамуно.

На сучасному етапі теоретико-методологічні основи іспанської родинної педагогіки стали об'єктом дослідження таких іспанських педагогів-науковців, як: А. Капітан-Діас (A. Capitán Dfaz), Б. Делгадо Кріадо (B. Delgado Criado), Ф. Гальваче Валеро (F. Galvache Valero), К. Браво-Вільясанте (C. Bravo-Villasante) та ін. Різні аспекти дослідження сучасної іспанської сім'ї та виховання в ній висвітлені в публікаціях таких іспанських педагогів і соціологів, як: І. Альберді (I. Alberdi), М.К. Агілар Рамос (M.C. Aguilar Ramos), Г. Мусіту (G. Musitu), Е. Гервілья (E. Gervilla), О. Отеро (O.Otero), В. Перес-Діас (V. Pérez-Díaz), Д. Кантера (D. Cantera), Л. Гарсія (L. Garcia) та ін.

Аналіз сучасної вітчизняної педагогічної літератури свідчить про недостатність теоретичних і експериментальних досліджень, в яких би висвітлювались питання теорії сімейного виховання в зарубіжних країнах. На сьогодні в науково-педагогічних дослідженнях в Україні проблема теорії та практики сімейного виховання в зарубіжжі розглядалась в історико-педагогічному аспекті у дисертаційному дослідженні О.Й. Демченко ("Теорія та практика сімейного виховання у Великій Британії"), в теоретико-методологічному аспекті у дисертаційному дослідженні Г.В. Фінчук ("Теорія та практика сімейного виховання в зарубіжній педагогіці"), в ракурсі етнопедагогічних традицій - у дисертаційних дослідженнях М.І. Тадеєвої ("Етнопедагогічні традиції виховання у Великій Британії"), Т.А. Швець ("Народнопедагогічні традиції виховання у Франції"), В.М. Махінова ("Традиції виховання в німецькій народній педагогіці") та в монографії М.Б. Євтуха і М.І. Тадеєвої ("Етнопедагогічні традиції виховання у Великій Британії"). Що стосується Іспанії, в Україні нами виявлено лише одне дисертаційне дослідження - "Традиції виховання в народній педагогіці Іспанії" В.Г. Домніч.

Таким чином, процес формування, становлення і розвитку іспанської сім'ї, специфіка та ціннісні орієнтації сімейного виховання у сучасній Іспанії ще не були предметом спеціального дослідження.

Актуальність і недостатня наукова розробленість проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: "Педагогічні засади та практика сімейного виховання в сучасній Іспанії".

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є частиною комплексної державної бюджетної теми науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки Київського національного лінгвістичного університету. Тема "Розробка та реалізація

сучасної моделі загально-педагогічної підготовки вчителів у контексті Євроінтеграційних процесів" скоординована Міністерством освіти і науки України й затверджена вченою радою Київського національного лінгвістичного університету (протокол № 6 від 30. 01. 2006 р.). Державний реєстраційний номер держбюджетної теми № 010611001028.

Тема дисертації затверджена вченою радою Київського національного лінгвістичного університету (протокол № 4 від 29. 11. 1999 р.) та узгоджена з Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол № 4 від 24. 04. 2007 р.).

Мета дослідження – здійснити цілісний науковий аналіз педагогічних засад та охарактеризувати практику впровадження сімейного виховання в сучасній Іспанії, виявити можливості творчого використання актуальних ідей цього досвіду в Україні.

Досягнення мети передбачало розв'язання таких завдань:

- визначити педагогічні засади родинного виховання в Іспанії та основні етапи історичного розвитку іспанської сім'ї;
- охарактеризувати моделі сучасної іспанської сім'ї, її функції та завдання;
- виявити ціннісні орієнтації сімейного виховання в сучасній іспанській сім'ї;
- проаналізувати законодавчі основи сімейного виховання в Іспанії та шляхи взаємодії сім'ї та школи;
- здійснити аналіз іспанських програм педагогічної освіти батьків і обґрунтувати можливості практичного використання зарубіжного досвіду в Україні.

Об'єкт дослідження - сімейне виховання в Іспанії.

Предмет дослідження - педагогічні засади та практика сімейного виховання в Іспанії.

Методологічну основу дослідження становлять закони і категорії наукового пізнання; діалектична теорія про взаємозв'язок, взаємозумовленість і цілісність явищ у природі; принципи пріоритету загальнолюдських цінностей, розвитку, науковості, цілепокладання, історизму, детермінізму, єдності теорії і практики, які забезпечують об'єктивність у вивченні предметів і явищ існуючої дійсності; принципи та методи системного підходу до пізнання. Важлива роль у процесі осмислення методологічних і теоретичних основ дослідження належить аналізу філософсько-теоретичного матеріалу. Концептуальні положення філософів, психологів, педагогів з питань сімейного виховання дозволяють систематизувати задіяний у роботі матеріал і здійснити його аналіз з метою вирішення основних завдань дослідження.

Методи дослідження. Специфіка предмета дослідження визначила використання основних методів порівняльної педагогіки - компаративізму, синхронності вивчення, теоретичного узагальнення: історико-педагогічний аналіз наукової літератури іспаномовних авторів, іспанських періодичних

видань; системний підхід до об'єкта дослідження, який забезпечується єдністю та взаємодоповненням аналізу і синтезу, індуктивного та дедуктивного методів; узагальнення даних офіційної статистики, які стосуються особливостей родинного виховання в Іспанії; порівняльно-історичне вивчення соціально-педагогічних фактів в їхньому історичному розвитку; аналітичне вивчення нормативно-правових документів.

Джерельну базу дослідження становлять наукові праці іспаномовних вчених, педагогів, соціологів, психологів, спеціалістів з проблем сімейного виховання: І. Альберді (I. Alberdf), М.К. Агілар Рамос (M.C. Aguilar Ramos), Г. Мусіту (G. Musitu), Е. Гервілії (E. Gervilla), О. Отеро (O. Otero), В. Перес-Діаса (V. Pérez-Dias), Д. Кантери (D. Camera), Л. Гарсії (L. Garsia) та ін.; іспанські періодичні та інтернет видання, що висвітлюють досвід сімейного виховання - "Актуальні проблеми виховання" ("Temas actuales de educación"), "Соціологічні дослідження соціального становища Іспанії" ("Estudios sociológicos sobre la situación social de España"), "Виховне середовище" ("Comunidad educativa"), інтернет-сайти www.educacion-familiar.org ("Сімейне виховання"), www.universidad-Malaga.es ("Університет Малаги") www.Agapea.com ("Агапея"); законодавчі акти Іспанії та матеріали з державного регулювання питань, пов'язаних із сімейним вихованням; матеріали міжнародних наукових конференцій, присвячених проблемам сімейного виховання.

Дослідження проводилось у три етапи.

На першому етапі (1999-2002 рр.) здійснювався вибір об'єкта дослідження, визначався ступінь наукової розробки проблеми, проводилось загальне ознайомлення з джерелами та науковою літературою.

На другому етапі (2003-2006 рр.) конкретизувалася тема, мета й завдання дисертаційного дослідження, тривало опрацювання джерел та науково-методичної літератури. Зібрані дані систематизувалися, узагальнювалися, аналізувалися.

На третьому етапі (2006-2008 рр.) апробувалися результати дослідження, осмислювалися й узагальнювалися отримані упродовж попередніх етапів дані, обґрунтовувалися висновки.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що на основі численних джерел *вперше*:

- визначено й обґрунтовано педагогічні засади сімейного виховання в Іспанії;
- проаналізовані основні наукові підходи до проблеми сімейного виховання в Іспанії;
- виявлено й охарактеризовано провідні тенденції розвитку родинного виховання в Іспанії.

У дослідженні *подальшого розвитку* набули теоретичні основи сімейного виховання.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що: в систематизованому вигляді узагальнено матеріали з проблеми розвитку сімейного виховання в Іспанії; виявлено особливості сучасного виховання в іспанських сім'ях; проаналізовано шляхи підвищення ефективності сімейного виховання в Іспанії з метою впровадження найоптимальніших елементів у практику нашої країни.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що:

- його матеріали і висновки можуть збагатити зміст лекційних курсів з таких дисциплін, як педагогіка, порівняльна педагогіка, а також бути включеними до навчальних і методичних посібників названих дисциплін;
- матеріали дослідження можуть використовуватися в роботі українських педагогів і виховних закладів, зокрема, при організації співробітництва між учителями і батьками в процесі сімейного виховання дітей;
- матеріали дослідження включені в програму курсу за вибором "Порівняльна педагогіка" в КНЛУ.

Вірогідність і обґрунтованість результатів дослідження забезпечувались як науковою методологією, так і повнотою й різноманітністю залучених педагогічних матеріалів - використаних джерел, шляхом співставлення фактів, їх оцінок.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідались на таких науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції "Родина на початку III тисячоліття і її проблеми" (м. Пьотрков Трибунальський, Польща, 2007), Всеукраїнській науково-практичній конференції "Духовність у становленні та розвитку особистості" (м. Кам'янець-Подільський, 2007), науково-практичних конференціях КНЛУ "Актуальні проблеми вивчення мов і культур" (2002), "Виховання учнівської молоді в процесі вивчення іноземних мов" (2005), "Актуальні проблеми лінгвістики та лінгводидактики у контексті євроінтеграції" (2006), "Лінгвістика та лінгводидактика у сучасному інформаційному просторі" (2007).

Результати дисертаційного дослідження впроваджувалися в навчальний процес у Київському національному лінгвістичному університеті (довідка №958/03 від 21. 12. 2007р.), Київському гуманітарному інституті (довідка №9025 від 04. 02. 2008 р.) та Горлівському державному педагогічному інституті (довідка № 331/01 від 07. 02. 2008 р.).

Публікації. Основні положення дослідження відображені автором у 6 публікаціях у фахових науково-методичних виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (257 найменувань, з них 138 іноземними мовами),

додатків. Загальний обсяг дисертації складає 246 сторінок, з них основного тексту 193 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, розкрито її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, основні методи дослідження, висвітлено наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дослідження, сформульовано висновки про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У **першому розділі - "Історико-теоретичні засади іспанської родинної педагогіки"** - досліджуються основні етапи формування іспанської сім'ї та педагогічні засади джерел іспанської родинної педагогіки.

Система сімейного виховання Іспанії бере початок у далеких глибинах кількатисячолітньої історії цієї країни. Збереглися численні пам'ятки матеріальної культури народів, що мешкали на території Іспанії, починаючи з VI ст. до нашої ери. В ті далекі часи первіснообщинного ладу основною ланкою племені був рід - колектив кровних родичів, поєднаних господарськими та суспільними зв'язками. Рід складався з декількох поколінь родичів, які жили разом та мали спільне майно. Діти у роду цілком залежали від батьків й усіх старших, ставлення яких до молодих було суворим, подекуди жорстоким і навіть нелюдямим.

У III ст. до нашої ери територія Піренейського півострова була завойована римлянами. Особливо помітним був римський вплив на сім'ю та форми майнового володіння. Характерним устроєм іспанської родини часів панування Римської імперії був патріархат, влада батька була необмеженою. У ставленні до дітей припускалося, що батько може користуватися правом життя і смерті, йому дозволялося також продати власну дитину як раба. Батьками не надавалось суттєвого значення дитинству як важливому етапу становлення особистості дитини. Серед відомих мислителів Іспанії, які високо оцінили важливе значення сім'ї та сімейного виховання для успішного формування особистості дитини, доцільно відзначити Марка Фабія Квінтіліана (35 - 95 рр н.е.). Він виступав на користь раннього розвитку і навчання дитини, виокремлював важливість прикладу батьків для виховання дитини.

Наступний етап формування іспанської сім'ї починається із введенням Християнства й охоплює середні віки. Середньовічна сім'я являла собою клан, велике коло родичів і слуг, які були згуртовані для виконання різноманітних робіт, тобто існувало широке залучення дітей і дорослих у світ праці. Виховні ідеали, що переважали в ту епоху, базувалися на релігійних віруваннях і зразках поведінки.

Одним із найбільш провідних іспанських мислителів доби середньовіччя був Рамон Люль (1232 - 1316). У своїх працях він висловив ідею взаємного збагачення віри та знання, сформулював принципи виховання

тіла й душі, дав взірць виховання християнської родини (головними засадами якої він вважав любов до людини й до Бога), відмічав важливість природного зв'язку матері з дитиною). Таким чином, вплив Християнства на розвиток сімейних відносин і, зокрема, виховання дітей у сім'ї набуває величезного значення, тому що віднині іспанські батьки бачать у церкві та релігії основу духовності й хочуть виховати в дітях кращі риси загальнолюдської моралі (любов, цнотливість, подружню вірність, шанування предків, турботу про батьків), а всі вони, як відомо, закладені в Біблії.

Період, який в Іспанії відповідає XV - XVI століттям, отримав назву Відродження, його ще називають Золотим віком Іспанії, завдяки глибокому й цінному сліду, який залишила ця доба в іспанській культурі. Нова історична епоха ознаменувала появу нової течії в культурному житті суспільства - гуманізму, який, базуючись на відродженні класичних ідеалів, проголосив віру в цінність і гідність людини. Починаючи з XVI століття, сім'я перетворюється на приватний осередок, члени якого поєднані емоційними узами. Із відродженням людини з'являється нове поняття дитини як індивіда з чітким відокремленням періоду дитинства від світу дорослих, усвідомленням важливості цього етапу для формування особистості дитини. Виховним ідеалом гуманістів доби Відродження було досягнення гармонійного розвитку дитини, вони прагнули поєднати фізичний і духовний розвиток особистості, культивуючи при цьому дві сторони душі: інтелектуальну і чуттєву.

Характерною ознакою епохи Відродження в Іспанії є творчість педагогів-гуманістів: Еліо Антоніо Небріхи, Хуана Луїса Вівеса, Хуана Уарте де Сан Хуана та інших. Еліо Антоніо Небріха (1441 - 1522) запропонував ідею єдності фізичного, розумового й морального виховання; він першим з іспанських гуманістів визнав цінність дитячої гри як засобу навчання; прогресивною є також ідея Е.А. Небріхи про співпрацю батьків з учителями для підвищення ефективності виховного процесу.

Видатний іспанський педагог Хуан Луїс Вівес (1492 - 1540) вніс величезний вклад у встановлення основ сімейного виховання не тільки доводячи його важливість, але й окреслюючи відповідальність і виховні ролі кожного члена родини. Х.Л. Вівес висловлювався на користь раннього розвитку дитини і наполягав на тому, що мати є її першим учителем. У навчанні видатний гуманіст радив враховувати індивідуальні особливості кожної дитини. Він звертався до батьків із закликом приділяти особливу увагу формуванню моральності дітей, основою якої вважав Християнську віру. Великою заслугою Х.Л. Вівеса є також те, що він першим запропонував систему жіночого виховання й освіти, в якій надавав пріоритет моральному й релігійному вихованню.

Хуан Уарте де Сан Хуан (1530 - 1588) заклав основи диференційованого підходу в педагогіці. Він висував ідею природовідповідності й вбачав основне завдання батьків у тому, щоб вчасно виявляти природні нахили дітей і орієнтувати їх на вибір майбутньої професії.

У XVII столітті в Іспанії починається певний занепад цінностей епохи Відродження внаслідок глибокої економічної, соціальної й релігійної кризи, що не могло не вплинути на процес виховання. В педагогічних поглядах переважали ідеї раннього виховання дитини як єдиної гарантії настановити її на правильний шлях. Треба було виховувати дитину у доброчесності змалечку, щоб не було пізно. З дитиною треба було поводитись з суворістю, привчаючи її до дисципліни й віддаляючи її від суспільства, щоб зберегти її невинність.

XIX століття, позначене промисловою революцією, принесло економічне, технологічне й промислове зростання, воно поставило нові вимоги до ринку праці, на який вийшли жінки. Це, безперечно, не могло не відобразитися на структурі сім'ї та сімейному вихованні. Треба було, щоб хтось піклувався про дітей, поки матері працюють. У зв'язку з цим почали створюватись перші дитячі садки, яслі, молочні кухні. Крім того, з початком промислової революції функції й ролі батьків зазнають трансформації таким чином, що вже у XX столітті функції, які традиційно виконувала сім'я (виховання, формування світогляду, соціалізація дітей, відпочинок) починають виконуватись соціальними інститутами, хоча сім'я продовжує нести основну відповідальність за виховання дитини.

Видатною постаттю в Іспанії другої половини XIX - початку XX століть є філософ, письменник, поет, суспільний діяч і педагог Мігель де Унамуно (1864 - 1936). Саме Унамуно належить відкриття світу дитинства через поезію, спостереження і власні дитячі спогади. Однією з величезних заслуг Унамуно було те, що він зрозумів важливість дитинства як вкрай необхідного етапу для досягнення зрілості, коли формується характер і майбутня особистість. Головною ідеєю Унамуно, яку він хотів донести до батьків і педагогів, був заклик поважати індивідуальність кожної дитини, сприяти розвитку дитини таким чином, щоб не заглушити її оригінальність.

Сучасний етап формування іспанської сім'ї (XX ст. - початок XXI ст.) характеризується визнанням прав дітей і батьків, дитина займає центральне місце в житті сім'ї. На цьому етапі розвитку сімейне виховання охоплює не тільки виховання дітей батьками в сімейному колі, але й діяльність професіоналів (психологів, педагогів, лікарів), спрямовану на допомогу батькам у зазначеному процесі.

Систематичне вивчення проблеми сімейного виховання з науково-дослідницької точки зору, розгляд її в історичному контексті розпочалися в Іспанії відносно недавно: Карло Пансера "Дослідження історії дитинства" (1993), Б. Делгадо Кріадо "Історія дитинства" (1998), М. К. Агілар Рамос "Сімейне виховання: виклик чи необхідність?" (2001), Г. Мусіту, М.Х. Кава "Сім'я і виховання", Ф. Гальваче Валеро "Сімейне виховання у творчості іспанських гуманістів" (2002), А. Гутьеррес Гутьеррес, П. Перніль Аларкон "Історія дитинства" (2004). Згадані автори зробили внесок в науку, досліджуючи історію педагогічної думки в Іспанії, розглядаючи традиційні

моделі сім'ї, притаманні різним історичним етапам розвитку іспанського суспільства, а також вивчаючи форми, функції, цінності сучасної сім'ї з педагогічної, психологічної, соціологічної точок зору.

У другому розділі - "Концептуальні підходи до проблем сімейного виховання в сучасній Іспанії" - досліджуються характерні моделі сучасної іспанської сім'ї, а також концептуальні засади ціннісних орієнтацій сімейного виховання в сучасній Іспанії.

Плюралізм є основною характеристикою сімей, які складають сучасне суспільство. Соціальні, економічні, демографічні й культурні зміни в суспільстві Іспанії призвели до співіснування багатьох типів сімей: нуклеарних, монопарентальних, одноосібних, відновлених. Найбільш поширеним типом сім'ї в Іспанії є нуклеарна моногамна сім'я.

Зміни в суспільстві XXI століття (глобалізація економіки, технологічні досягнення, транспортне сполучення на довгі відстані) і пов'язані з ними зміни в сімейному устрої (праця заміжньої жінки поза межами домівки, зниження народжуваності, нові умови праці, які вимагають переміщень на великі відстані та тривалої відсутності від сім'ї) призвели до зміни функцій сім'ї. Сучасна сім'я більше не поєднує покоління чи майно, а встановлює зв'язки між особистостями. Основною функцією сім'ї у XXI столітті іспанські науковці вважають встановлення емоційних зв'язків між її членами.

У сучасній Іспанії спостерігається тенденція до демократизації відносин між батьками та дітьми. Влада в іспанській сім'ї розподіляється між батьком і матір'ю, які у вихованні дітей користуються методами діалогу і схвалення, а також покарання й осуду. За даними соціологічних досліджень, прихильників вимог і покарань серед іспанських батьків виявилось значно менше, ніж тих, що широко застосовують схвалення й винагородження у своїй виховній діяльності. Для схвалення дітей батьки застосовують як матеріальні винагороди, так і моральні чи емоційні. Багато іспанських батьків висловлюють таку думку: їх менш суворе ставлення до дітей спричиняє певні труднощі у вихованні, яке здається більш складним, ніж у минулому. Це відбувається внаслідок того, що сучасні батьки вважають за необхідне пояснювати дітям свої рішення й доводити свої накази. На думку більшості іспанських вчених (М.К. Агілар Рамос, Л. Гарсії, П. Фермосо Естебанеса, Г. Мусіту, Д. Кантери та ін.), діалог і спілкування є найкращими засобами виховання дітей і повинні застосовуватись з раннього віку.

Іспанські вчені виділяють такі стилі сімейного виховання: примусовий (авторитарний), соціально-інтегративний або демократичний, поблажливий, недбалий або анархічний, суперечливий. За їх твердженням, найбільш успішним є демократичний стиль. Діти, батьки яких застосовують цей стиль виховання, поважають соціальні норми і людські цінності, вони пристосовані до життя у суспільстві, мають високу самооцінку і самоконтроль та позитивний психосоціальний стан.

Характерними рисами життя в Іспанії на сучасному етапі є такі негативні явища, як споживацтво, нещирість, пропагандистська культура задоволення. На думку іспанських науковців - фахівців з сімейного виховання, щоб протистояти цим явищам, необхідно сприяти зміцненню виховної ролі сім'ї. Унікальність сім'ї як педагогічного середовища полягає в тому, що в ній можливо створювати глибокі емоційні зв'язки, заперечуючи споживацтво; сприяти ширості у взаємовідносинах; цінувати унікальність і поважати відмінності між своїми членами, бажаючи добра кожному.

Іспанські педагоги (Е. Гервіля, Г. Мусіту, М. Мольпесерес, Х.А. Алькасар, Ф. Коромінас, Д. Кантера, М. Перес) закликають батьків виховувати у дітей такі якості: власну думку, силу волі й самоконтроль, творче мислення, чесність, працелюбність, відповідальність, повагу до індивідуальних особливостей інших людей. У сім'ї цінності набуваються за допомогою життєвих прикладів, причому, дії мають більше значення, ніж слова. Іспанський вчений Енріке Гервіля виділяє прямі й опосередковані методи прищеплення цінностей. Так, опосередкованими методами він вважає виховну силу доброго оточення, дисципліну, добре виконану роботу, приклад вихователів. Серед прямих методів вчений відзначає: наставлення або моральний урок, сентенції чи вислови на моральні теми, байки, обговорення моральних дилем, рольові ігри, роз'яснення цінностей, виправлення, особисте орієнтування і т. ін.

Іспанські вчені-педагоги Хосе Антоніо Алькасар та Фернандо Коромінас з Європейського інституту педагогічних наук в Мадриді стверджують, що у сімейному колі можна досягти того, що діти будуть набувати цінності, спонукувані любов'ю. Кожна дитина - це цілий світ, вона народжується як з позитивними, так і негативними якостями. У сім'ї дитина відчуває, що батьки, брати й сестри люблять її як унікальну і неповторну особистість, з усіма її недоліками. Ця любов є відправною точкою для боротьби з цими недоліками та набуття дитиною цінностей. Для цього треба спиратися на сильні сторони, які є в кожній дитині. В нормальних умовах сімейного співіснування батьки мають численні нагоди виховуюче діяти на своїх дітей. Цей спосіб діяльності визначає сімейний стиль виховання. Метою формування ціннісних орієнтацій дитини повинно бути поєднання гармонійного розвитку розуму, сили волі та почуттів. Отже, концептуальні засади ціннісних орієнтацій сімейного виховання в сучасній Іспанії містять формування таких загальнолюдських цінностей, як: порядок, праця, самовладання, солідарність, щедрість, відповідальність, що є необхідною передумовою задоволення природної потреби людини прагнути особистого й спільного щастя і одержувати радість від своїх вчинків. Програма виховання цінностей, розроблена іспанськими вченими-педагогами Хосе Антоніо Алькасаром та Фернандо Коромінасом, враховує вікові особливості розвитку дитини і передбачає поступовий перехід від прищеплення добрих звичок (у дітей дошкільного віку) до виховання чеснот (у молодших школярів) і, нарешті, формування переконань і світогляду

(у підлітків). На наш погляд, програма має велике практичне значення і варта вивчення й застосування українськими батьками, оскільки вона вказує батькам шлях до формування повноцінного члена сучасного суспільства, гідної, відповідальної, зрілої особистості, здатної приносити користь людям і бути щасливою від цього.

У третьому розділі - **"Практика сімейного виховання в сучасній Іспанії"** - розглядаються законодавчі основи сімейного виховання в Іспанії, шляхи взаємодії сім'ї та школи, висвітлюється сутність програм сімейного орієнтування, педагогічної освіти батьків.

Родина і суспільство є взаємопов'язаними й взаємозалежними інститутами. Суспільство потребує сім'ї для економічного та демографічного зростання. Здійснюючи виховання дитини, сім'я виконує також соціальну місію, вводячи дитину в суспільство, формуючи громадянина, передаючи йому моральні цінності й культурну спадщину.

Для виконання сім'єю своєї виховної функції вона потребує допомоги з боку суспільства - юридичної, економічної, соціальної. З цією метою проводиться державна сімейна політика. Основними принципами державної сімейної політики, на думку іспанських дослідників, повинні бути: невтручання держави у внутрішні справи сім'ї, повага до плюралізму форм сімейного життя, сприяння можливості жінкам поєднувати материнство з професійним зростанням.

Законодавчі основи сімейного виховання в Іспанії визначаються Загальною декларацією прав людини, Конституцією Іспанії, Цивільним кодексом, законами про освіту. Державна сімейна політика спирається на закон і здійснює соціальний захист сімей. В Іспанії успішно проводиться законодавче регулювання сім'ї, але недостатня увага приділяється її соціальному захисту, що є головною причиною низького показника народжуваності.

Сім'я є першим, але не єдиним середовищем соціалізації дитини. Представником суспільства, основним інститутом виховання й навчання дітей поза межами родини є школа. Сім'я та школа мають спільну мету - всебічний і гармонійний розвиток особистості, необхідний для активної участі у суспільному житті. Отже, ці два інститути мають доповнювати один одного за своїми функціями, досягаючи успіху за умов взаємної допомоги й співробітництва. Особливістю сучасного етапу є те, що батьки покладають на вчителів все більшу відповідальність за формування особистості дитини, а вчителі закликають батьків до співробітництва й все більшої участі у підготовці своїх дітей до життя.

Результати різних досліджень, у тому числі проведених іспанськими вченими Андресом Олівою й Хуаном Паласіосом, свідчать, що академічна успішність, поведінка й адаптація дітей у школі визначаються певними характеристиками їх сімей. Так, з'ясувалось, що батьки найбільш успішних у школі дітей мають такі спільні риси: розмовляють з дітьми вишуканою мовою

із складними граматичними конструкціями, багатим лексичним складом і абстрактними поняттями, що стимулює розвиток когнітивних здібностей дітей і готує їх до вимог школи; використовують дидактичні матеріали (книжки, ігри і т. п.) у відповідній діяльності - читанні, письмі, привчаючи до них дітей; присвячують багато часу контролю й допомозі дітям щодо виконання шкільних завдань.

Сім'я та школа мають співробітничати у формуванні всебічної і гармонійно розвинутої особистості дитини. Для цього в Іспанії існують такі форми взаємодії сім'ї та школи: обмін інформацією про дитину між батьками і вчителями, залучення батьків у шкільну й позакласну діяльність дітей, участь батьків у органах управління школою, АМРА - асоціаціях батьків учнів. Асоціації батьків учнів (або АМРА) - це вільні громадські об'єднання, які планують свою діяльність у навчальних центрах і допомагають батькам долати щоденні труднощі, конфлікти і протиріччя у вихованні дітей. Тут батьки знаходять осередки спільної з педагогами праці й об'єднуються за інтересами з іншими батьками. Функціями АМРА є планування цілей та організація різноманітної діяльності, наприклад, позакласної діяльності, сімейного орієнтування, соціокультурної програми.

Взаємодія сім'ї та школи повинна ґрунтуватися на взаємній зацікавленості й допомозі.

Сімейне виховання охоплює не тільки виховання дітей батьками в сімейному колі, але й діяльність професіоналів (психологів, педагогів, лікарів), спрямовану на допомогу батькам у цьому процесі. З цією метою в Іспанії функціонують центри сімейного орієнтування, сімейні радники, школи батьків, організації релігійного напрямку, спрямовані на розв'язання проблем у сімейних відносинах, зміцнення зв'язків між членами родини, прогрес у розвитку сім'ї в цілому.

Центри сімейного орієнтування, які функціонують в Іспанії, мають на меті надавати усім членам сім'ї комплексну допомогу як з точки зору запобігання, так і вирішення проблем у галузях виховання, медицини, психології, юриспруденції або етики. У центрах сімейного орієнтування працюють компетентні спеціалісти: психологи, педагоги, лікарі, юристи, які співпрацюють з освітніми, соціальними, медичними службами, що існують в країні, як державними, так і приватними. Багато сімейних проблем перетворюються на хронічні через відсутність об'єктивного аналізу чи простої нестачі необхідних знань. Багато особистих проблем, як дитячих, так і дорослих, мають своє коріння у сімейному колі, тобто в особливостях спілкування членів родини, у заборонах і правилах, які вони встановлюють, і навіть у типі житла, в якому вони мешкають. У цих випадках той, хто надає допомогу в орієнтації сім'ї, є адекватним радником. В Іспанії існує спеціальна професія - *orientador familiar* (радник сім'ї). Він повинен з'являтися, коли родина потрапляє у важку ситуацію, з якої вона не може вийти шляхом, який їй підказує здоровий глузд чи власний досвід. Функціями сімейного радника

є: повідомляти, давати поради, спрямовувати. Жодна з них не виключає інші, хоча в певні моменти одна з них може переважати. Радник сім'ї - це професіонал, здатний взятися за розв'язання проблем у сімейних відносинах. Завдяки його знанням родина може уникнути серйозних сімейних розладів і навіть розпаду.

Сьогодні зміст виховання батьків в Іспанії зазнав разючих змін: він охоплює широке коло знань, необхідних для нормального функціонування сім'ї (педагогічні, психологічні, економічні, медичні, правові, етнографічні, етичні та ін.). Для реалізації програми знань передбачаються різні формальні й неформальні заходи (консультації, бесіди, інструктажі, тренінги, курси й семінари, послуги відеотехніки, діяльність у церковних общинах та ін.). Розробляються спеціальні програми, спрямовані на підвищення педагогічної культури сім'ї, а саме: програми виховання батьків; програми педагогічної освіти батьків. Сутність виховання батьків - це кваліфікована допомога родині у виконанні нею виховної функції. Виховання батьків розглядається як постійний процес саморозвитку дорослих, що ґрунтується на їх свідомому прагненні до вдосконалення своєї особистості. Спільним для вказаних вище заходів є вихідне положення, згідно з яким суспільство й самі батьки можуть допомогти собі стати кращими, а це - найважливіша передумова успішного домашнього виховання.

У висновках сформульовані основні результати дослідження

1. Педагогічними засадами сімейного виховання в Іспанії є концепції, принципи, положення видатних іспанських педагогів про сімейне виховання. Джерелами іспанської сімейної педагогіки виступають праці видатних мислителів, філософів, педагогів, письменників: Марка Фабія Квінтіліана, Ісидора Севільського, Рамона Люлля, Еліо Антоніо Небріхи, Хуана Луїса Вівеса, Хуана Уарте де Сан Хуана, Мігеля де Унамуно, Маріано Кардерери та інших. На основі дослідження праць цих діячів можна виділити такі провідні принципи сімейного виховання в Іспанії: гуманізм, демократизм; природовідповідність; співпраця батьків з вчителями для підвищення ефективності виховного процесу; вплив Християнської віри на формування загальнолюдських цінностей; принцип раннього навчання й розвитку дитини. Особливостями поглядів іспанських педагогів-мислителів є те, що вони усвідомлювали важливість дитинства як вкрай необхідного етапу для досягнення зрілості, відмічали надзвичайно велике значення природного зв'язку матері з дитиною, єдності емоційного й інтелектуального розвитку дитини (що ґрунтується на почуттях любові, поваги, прихильності між членами родини), ставили на перше місце виховання високих моральних якостей.

Мета, зміст, завдання сімейного виховання в Іспанії співзвучні з загальноприйнятими у педагогічній науці, але у той же час вони мають на собі

відбиток матеріальної і духовної культури іспанського народу. Основними засадами сімейного виховання в іспанського народу стали гуманізм, пріоритет морального виховання, яке ґрунтується на традиціях релігійного виховання, зокрема на формуванні високих духовних якостей - любові до ближнього, милосердя, доброчинності, справедливості, розсудливості, помірності, сили духу.

Відповідно до концепцій провідних педагогів, іспанськими батьками застосовувалися такі методи: власний приклад, гра, заохочення, наставляння, моральні уроки, поради, заповіт.

Етапи історичного розвитку іспанської сім'ї співпадають з традиційними етапами загальноєвропейського розвитку сімейного виховання. Система сімейного виховання в Іспанії вдосконалювалась у ході історичного розвитку, в результаті якого сім'я ставала міцнішою, а ставлення до дітей - більш гуманним.

2. Різноманітність і плюралізм є основними характерними рисами сімейного життя в сучасній Іспанії. В країні існують такі моделі сімей: нуклеарна, монопарентальна, одноосібна, відновлена, співжиття або цивільний шлюб. Найбільш поширеним типом сім'ї є нуклеарна моногамна сім'я. Незважаючи на зміни у структурі сім'ї, вона продовжує бути однією з найголовніших цінностей іспанців.

У вихованні дітей іспанські батьки застосовують такі стилі виховання: примусовий (авторитарний), соціально-інтегративний або демократичний, поблажливий, недбалий або анархічний, суперечливий. У сучасній Іспанії спостерігається тенденція до демократизації відносин між батьками та дітьми. Найбільш успішною, на думку іспанських вчених, є така модель сім'ї, яка базується на демократичних засадах, виховує дітей в дусі свободи і відповідальності, використовує діалог як основний засіб співіснування і стимулює розвиток усіх своїх членів.

Змістом концепції сімейної педагогіки в Іспанії є створення системи виховання, що забезпечує всебічний і гармонійний розвиток особистості дитини, збереження й зміцнення її фізичного, морального, психічного здоров'я. Головними функціями іспанської сім'ї на сучасному етапі є підготовка дитини до самостійного дорослого життя в умовах суспільства, що постійно змінюється, сприяння формуванню її фізичної, інтелектуальної, духовної зрілості, а також прищеплення їй загальнолюдських та національних цінностей і норм поведінки в суспільстві.

Основними завданнями виховання дітей у родині іспанські вчені, згідно з загальноєвропейськими поглядами на виховання у XXI столітті, вважають такі: передавати дитині знання про оточуючий світ і досвід попередніх поколінь, допомагаючи аналізувати їх; навчати дитину креативно мислити, досліджувати, експериментувати, розвиваючи її пізнавальні здібності й уміння; навчати дитину бути водночас унікальною й соціальною істотою, усвідомлювати свою неповторність і разом з тим бути толерантною й

поважати інших людей; готувати дитину до життя в суспільстві, навчаючи брати участь у спільній справі, вести діалог і приймати спільні рішення.

3. Метою формування ціннісних орієнтацій дитини, на думку сучасних іспанських педагогів-дослідників, повинно бути поєднання гармонійного розвитку розуму, сили волі та почуттів. Основною умовою виховання моральних цінностей у дітей є любов і підтримка батьків.

Програма виховання цінностей, розроблена іспанськими вченими-педагогами, враховує вікові особливості розвитку дитини і передбачає поступовий перехід від прищеплення добрих звичок (у дітей дошкільного віку) до виховання чеснот (у молодших школярів) і, нарешті, формування переконань і світогляду (у підлітків).

В аксіологічній шкалі сучасного іспанського суспільства переважають такі негативні явища: споживацтво, індивідуалізм, нещирість, культура задоволення, відчуття надмірної особистої свободи. Щоб протистояти цим явищам, на думку іспанських вчених-педагогів, треба сприяти зміцненню виховної ролі сім'ї. Унікальність сім'ї як педагогічного середовища полягає в тому, що в ній можливо: створювати глибокі емоційні зв'язки, заперечуючи споживацтво; сприяти щирості у взаємовідносинах; цінувати унікальність і поважати відмінності між своїми членами, бажаючи добра кожному.

На думку іспанських вчених-педагогів, основними моральними якостями, які необхідно виховувати у дітей в умовах сьогодення, є: організованість, працьовитість, щедрість, відповідальність, оптимізм, толерантність, активне ставлення до життя. Якщо батьки створять у родині теплу атмосферу любові й спілкування, це стимулюватиме дітей зростати здоровими, врівноваженими, самостійними людьми з позитивною самооцінкою - якостями, що є невід'ємними для виховання творчих особистостей.

4. Законодавчі основи сімейного виховання в Іспанії визначаються Загальною декларацією прав людини, Конституцією Іспанії, Цивільним кодексом, Законами про освіту. Конституція Іспанії встановлює одним з основних принципів соціальної політики держави надання батьками допомоги своїм неповнолітнім дітям, гарантуючи дітям захист, передбачений міжнародними угодами (Декларацією прав людини, Конвенцією про права дитини). Крім того, Конституція Іспанії гарантує право на освіту і свободу освіти, тобто право на те, щоб діти одержували моральне й релігійне виховання згідно з власними переконаннями їх батьків. Такий виховний плюралізм свідчить про відповідність національної системи освіти політиці держави, яка нещодавно проголосила себе демократичною.

В основних Законах Іспанії про освіту відображено шляхи взаємодії батьків зі школою. Так, у Законі про право на освіту (LODE) та Законі про загальну організацію системи освіти (LOGSE) стверджується, що батьки учнів мають право співробітничати зі школами у навчальній і позакласній діяльності. Законодавство Іспанії надає великого значення родинному

вихованню у прагненні досягти всебічного розвитку дітей, сприянні гармонійному розвитку особистості: фізичному, інтелектуальному, соціальному.

Школа є основним інститутом виховання й навчання дітей поза межами родини. Хоча іспанські вчені-педагоги визнають пріоритет сімейного виховання у формуванні особистості дитини, вони наголошують на необхідності взаємодоповнення сімейного і шкільного виховання, в результаті якого відносини батьків зі школою повинні ґрунтуватися на засадах співпраці та взаємодії.

Сплановані й проведені за участі батьків позакласні заходи збагачують шкільне життя дітей, мотивують і зацікавлюють їх до навчання, сприяють кращому засвоєнню ними шкільної програми, заохочують розвиток їх творчості та прищеплюють позитивні цінності, що загалом підвищує якість навчання і виховний потенціал школи.

5. Аналіз іспанських програм педагогічної освіти батьків показав, що відбулися певні зміни в концепції сімейного виховання: якщо раніше метою виховання було зробити дитину слухняною, то зараз переважає демократичний підхід до виховання, в основі якого лежить розуміння інтересів і потреб дитини.

Важливим чинником піднесення рівня сімейного виховання іспанців на сучасному етапі стало підвищення педагогічної культури батьків шляхом розробки і впровадження спеціальних програм їх освіти. З цією метою в Іспанії створені програми виховання батьків, програми педагогічної освіти батьків, які діють у так званих "центрах сімейного орієнтування" і відрізняються різноманітністю форм і методів роботи з батьками. Школи батьків, індивідуальні зустрічі та консультації фахівців, діяльність сімейних радників, організацій релігійного напрямку, - все це спрямовано на розв'язання проблем у сімейних відносинах, зміцнення зв'язків між членами родини, ведення ними здорового способу життя. Методична і практична цінність програм центрів сімейного орієнтування полягає у збагаченні батьків педагогічною теорією, ознайомленні їх з новими педагогічними та виховними технологіями і наданням більших можливостей для самовиховання й саморозвитку.

В сучасній Іспанії добре організований і успішно втілюється в життя процес підвищення педагогічної культури сім'ї. Це свідчить про прогрес у розвитку сім'ї в цілому та сімейного виховання зокрема. Досвід Іспанії з організації педагогічної освіти батьків у центрах сімейного орієнтування й діяльності сімейних радників заслуговує на впровадження в Україні, де батьки зустрічаються з подібними проблемами в сімейному вихованні, але, зазвичай, не одержують кваліфікованої допомоги. Вважаємо доцільним і пропонуємо організувати (при школах чи як окремі установи) центри сімейного орієнтування, де б українські батьки змогли отримувати кваліфіковану допомогу педагогів, психологів, лікарів, юристів з питань сімейного

виховання. Також вважаємо за потрібне запропонувати українським школам батьків більше залучати до роботи в них педагогів-спеціалістів з сімейного виховання, які могли б надати батькам конкретні поради щодо питань виховання дітей.

Творче осмислення і впровадження досвіду сімейного виховання іспанців в умовах нашої, української реальності відкриває можливості для поліпшення якості родинного виховання в Україні, збагачення виховної практики батьків, вирішення проблем ціннісної орієнтації молодого покоління та співробітництва батьків і вчителів у нашій державі в період її входження в загальноєвропейський освітній простір.

Розглянуті в дисертаційному дослідженні проблеми сімейного виховання в Іспанії не вичерпують усіх питань цієї теми. Перспективним є подальше дослідження і порівняння проблем сімейного виховання в Іспанії та в Україні.

Основний зміст дисертації відображений у таких публікаціях автора:

1. Янішевська З.В. Зародження й розвиток сім'ї та сімейного виховання в Іспанії (з найдавніших часів до середини XIII ст.) // Теоретичні питання освіти та виховання. - КДЛУ, 2000. - № 13. - С. 46-51.
2. Янішевська З.В. Іспанські народні свята й обряди та їх використання в сімейному вихованні // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. - КНЛУ, 2001. - № 18. - С. 126-130.
3. Янішевська З.В. Внесок видатних діячів середньовічної культури Іспанії в розвиток сімейної педагогічної думки країни // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. - КНЛУ - НМАУ, 2006 - № 30. - С. 108-113.
4. Янішевська З.В. Гуманістичний потенціал загальнолюдських цінностей іспанської дитячої літератури // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. - Видавничий центр КНЛУ, 2006. - Випуск 13. - С. 153-160.
5. Янішевська З.В. Сучасна іспанська сім'я. Її характерні риси, функції та завдання у XXI столітті // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. - КНЛУ, НМАУ, 2006. - № 31. - С. 239-245.
6. Янішевська З.В. Шляхи формування моральних цінностей у сучасній іспанській сім'ї // Проблеми загальної та педагогічної психології: 36. наук, праць / Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. - К 2007. - Т. IX, част. 5. - С. 510-515.

Янішевська З.В. Педагогічні засади та практика сімейного виховання в сучасній Іспанії. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 - "Загальна педагогіка та історія педагогіки". - Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2008.

Дисертацію присвячено вивченню педагогічних засад сімейного виховання в Іспанії. У дисертації здійснено цілісний аналіз сучасної системи виховання дітей в іспанській родині під кутом зору можливості використання іспанського досвіду в Україні.

Здійснено комплексний аналіз джерел іспанської родинної педагогіки та визначено історико-теоретичні засади іспанської родинної педагогіки. Виявлено концептуальні підходи до проблем сімейного виховання в сучасній Іспанії, узагальнено практичний досвід здійснення сімейного виховання в сучасній Іспанії.

Досліджуються характерні моделі сучасної іспанської сім'ї, її функції та завдання, а також ціннісні орієнтації сімейного виховання у сучасній Іспанії. Проаналізовано законодавчі основи сімейного виховання в Іспанії, програми педагогічної освіти батьків. Простежуються особливості співпраці сім'ї та школи у сучасній Іспанії.

Ключові слова: сімейне виховання, моделі сім'ї, стилі виховання, ціннісні орієнтації сімейного виховання, взаємовідносини в системі "батьки-вчителі", сімейне орієнтування, педагогічна освіта батьків.

Янишевская З.В. Педагогические основы и практика семейного воспитания в современной Испании. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 - "Общая педагогика и история педагогики". - Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, 2008.

Диссертация посвящена изучению педагогических основ семейного воспитания в Испании. В диссертации представлен целостный анализ современной системы воспитания детей в испанской семье с точки зрения возможности использования испанского опыта в Украине.

В работе осуществлен комплексный анализ и определены историко-теоретические основы испанской семейной педагогики, выявлены концептуальные подходы к проблемам семейного воспитания в современной Испании, обобщен практический опыт осуществления семейного воспитания в современной Испании.

Источниками испанской семейной педагогики выступают работы выдающихся мыслителей, философов, педагогов, писателей: Марка Фабия Квинтилиана, Исидора Севильского, Рамона Люлля, Элио Антонио Небрихи, Хуана Луиса Вивеса, Хуана Уарте де Сан Хуана, Мигеля де Унамуно, Мариано Кардереры и других. Цель, смысл, задания семейного воспитания в Испании созвучны с общепринятыми в педагогической науке, но в то же время они несут на себе отпечаток материальной и духовной культуры испанского народа. Педагогическими основами семейного воспитания у

испанского народа являются: гуманизм, приоритет морального воспитания, которое базируется на традициях религиозного воспитания, в частности на формировании высоких моральных качеств - любви к ближнему, милосердия, добродетельности, справедливости, силы духа. Особенности концепций испанских педагогов-мыслителей является то, что они осознавали важность детства как крайне необходимого этапа для достижения зрелости, отмечали чрезвычайно большое значение естественной связи матери с ребенком, единства эмоционального и интеллектуального развития ребенка (которое основывается на чувствах любви, уважения, привязанности между членами семьи), ставили на первое место воспитание высоких моральных качеств.

Разнообразие и плюрализм являются основными характерными чертами семейной жизни в современной Испании, поэтому там существуют такие модели семей: нуклеарная, монопарентальная, единоличная, обновленная, сожителство или гражданский брак. Несмотря на изменения в структуре семьи, она продолжает быть одной из важнейших ценностей испанцев. В воспитании детей испанские родители используют такие стили воспитания: принудительный (авторитарный), социально-интегративный или демократический, снисходительный, небрежный или анархичный, противоречивый. Наиболее успешной на современном этапе, по мнению испанских ученых-педагогов, является такая модель семьи, которая основывается на демократических принципах, воспитывает детей в духе свободы и ответственности, использует диалог как основное средство сосуществования и стимулирует развитие всех своих членов.

На современном этапе семейная педагогика - это отрасль науки, которая интенсивно развивается в Испании, это подтверждают работы испанских педагогов, социологов, психологов: М.К. Агилар Рамос, И. Альберди, Э. Гервильи, О. Отеро, Ф. Гальваче Валеро и др.

В Испании семейное воспитание осуществляется при активном участии семьи, школы, государства, общественных организаций, государственных институтов, церкви. В процессе семейного воспитания в современной Испании используется ряд эффективных форм и методов, которые стоит изучать другим народам. Так, в Испании разрабатываются специальные программы, направленные на повышение педагогической культуры семьи, а именно: программы воспитания родителей, программы педагогического образования родителей. Сущность образования родителей - это квалифицированная помощь семье в выполнении ею воспитательной функции. Сегодня образование родителей в Испании охватывает широкий круг знаний, необходимых для нормального функционирования семьи (педагогические, психологические, экономические, медицинские, правовые, этические и т. д.). Для реализации программы знаний предусмотрены разные формальные и неформальные мероприятия: консультации, беседы, инструктажи, тренинги, курсы и семинары, услуги видеотехники, деятельность в церковных общинах и др. Образование родителей рассматривается как постоянный процесс

саморазвития взрослых, который основывается на их сознательном стремлении к усовершенствованию своей личности.

В Испании существует специальная профессия - семейный советник. Он должен появляться, когда семья сталкивается с проблемой, которую она не может решить путем обычных методов, которые ей подсказывает здравый смысл или собственный опыт. Советник семьи - это профессионал, способный взяться за решение проблем в семейных отношениях. Благодаря его знаниям семья может избежать серьезных трудностей и даже распада.

Полученные в ходе исследования результаты могут быть использованы в практике семейного воспитания в современной национальной педагогике, в частности, для улучшения качества семейного воспитания, воспитательной деятельности родителей, а также служить источником информации для ученых, преподавателей педагогических вузов. Результаты исследования могут быть практически использованы в системе подготовки и повышения квалификации воспитателей и учителей при решении заданий сотрудничества в системе "родители-учителя", а также в вопросах педагогического образования родителей.

Ключевые слова: семейное воспитание, модели семьи, стили воспитания, ценностные ориентации семейного воспитания, взаимоотношения в системе "родители-учителя", семейное ориентирование, педагогическое образование родителей.

Ianishevska Z.V. Pedagogical foundations and practice of home education in modern Spain. - Manuscript.

Thesis for the scientific degree of Candidate of Pedagogical science on speciality 13.00.01 - "General Pedagogics and History of Pedagogics". - Taras Shevchenko Kyiv National University, Kyiv, 2008.

The thesis is devoted to the problems of home education in Spain. The thesis analyzes contemporary system of home education in Spain from the point of view of using the Spanish experience in Ukraine.

The following problems have been investigated: peculiarities of Spanish family evolution, sources of Spanish family pedagogy, historic and theoretical foundations of family upbringing in Spain, conceptual approaches to the problems of home education in modern Spain. Practical experience of family childrearing in modern Spain is also under regard.

Typical models of contemporary Spanish family, its functions and tasks, family values in Spain nowadays have been described and analyzed. Basical state laws concerning home education and programmes on pedagogical education of parents have been investigated. Peculiarities of interrelations "parents-teachers" in modern Spain are pointed out.

Key words: home education, family models, styles of upbringing, family values, interrelations "parents-teachers", family orientation, pedagogical education of parents.

Підписано до друку 11.02.2008р.

Тираж 100 прим.

Надруковано ТОВ «Олександріна»

м. Київ, вул. Антоновича, 180

тел. (044) 521-00-74.